

Iz povijesti hrvatskog plemstva: Zanimljiva dokumentarna izložba u Zagrebu

Fotografije Elizabete od Trakošćana

Svi koji iz varaždinskoga kraja hodočaste u Mariju Bistricu, na ulazu u mjesto primijete s lijeve strane dvorac.

Visokim je stablima zaklonjen od izravna pogleda, a vanjština mu, kao ni u drugih hrvatskih dvoraca, ne odiše svježom obnovom. No, to je jedini dvorac u nas u kojemu kontinuirano žive nasljednici bivših vlasnika. Sada je to barunica Ruth Hellenbach sa svojim suprugom Mladenom Pukšićem Hellenbachom i djecom Klaudivom i Alexanderom. Dvorac pripada spomeničkoj kategoriji, a i okolni je perivoj zakonski zaštićen.

Dragocjeni foto-albumi

Zahvaljujući Slavku Šterku, muzealcu zaduženom u Muzeju grada Zagreba za sakupljanje, čuvanje, obradu i prezentaciju fotografske baštine, u muzejskom prostoru na zagrebačkom Gornjem gradu početkom srpnja otvorena je izložba "Foto-albumi obitelji Hellenbach". Bit će otvorena do kraja kolovoza, kako bi se i učenicima, posebice iz škola s kajkavskoga govornog područja, omogućilo temeljitije upoznavanje sa životom i zaslugama ove ugledne plemenitaške obitelji.

Kako piše u uvodu kataloga koji prati izložbu (a riječ je, zapravo, o monografiji obitelji Hellenbach), prilikom razgleda dvorca Hellenbach u Mariji Bistrici muzealac Šterk je ostao zapanjen da je dvorac sačuvan u izvornom obliku u odnosu na do tada viđene dvorce i neprekidno je ostao u rezidencijalnoj namjeni. Sećući se kroz salone zdanja u biblioteci je otkrio osamnaest obiteljskih foto-albuma. Godinu poslije dobio ih je na posudbu. Tijekom 2005. kompletan grad presnimljen je u ateliju umjetničkog fotografa Gorana Vranića, a 2006. godine inventirana je u Muzeju grada Zagreba.

Riječ je čak o 2000 fotografija, odnosno 3900 snimaka. Neki albumi u lošem stanju naknadno su restaurirani. Danas se najveći dio ostavštine plemenitaške obitelji Hellenbach čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, a manji dio

kod obitelji Hellenbach u Mariji Bistrici.

Prijateljstvo s Hellenbachovima

Obitelj Hellenbach von Paczolay potječe iz Slovačke gdje se javlja početkom 16. stoljeća pod prezimenom Čeh (Chech). Najstariji poznati predak Jeremija živio je u rudarskom gradu Kremnice. Rudarski simboli nalaze se i u grbu obitelji Hellenbach. Jeremiji se 1643. godine dodjeljuje pravo na promjenu prezimena u Hellenbach, a 1651. dobiva i barunat.

Obitelj Hellenbach došla je prvi put u Hrvatsku za vrijeme Lazara, rođenog na obiteljskom dobru Paczolay u Mađarskoj. Kad je imanje u Mađarskoj 1849. prešlo u vlas-

ra. S roditeljima, Josipom i Idom Drašković, živjela je mlada Elizabeta u dvorcu Bisagu, gdje je već 1896. godine snimila prve upečatljive fotografije. U albume je uložila i portrete omiljenih joj pisaca A.G. Matoša i Ive Vojnovića. Dr. Karlo Drašković je početkom listopada 2008. iz Güssinga pismom potvrdio da je Elizabeta pokazivala sklonosti za umjetnost, a posebice za kazalište. Fotografirala je u Bisagu i okolici, a nazivi fotografija dovoljno kazuju o motivima: "Svinjac sa Štefom i Marom", "Stado krava na ispaši", "Prikupljanje sijena na kola", "Katica Burec s koritom na glavi"... U lipnju 1898. na drvenom mostu u Bisagu uspjela je autoknipsom snimiti i sebe na

Barunica Ruth Hellenbach s kćerkom Klaudivom i zetom

ništvo drugog grofa, obitelj se nastanila na imanju Lazarove majke Sveta Helena kraj Svetog Ivana Zeline. Lazar von Hellenbach se 1851. oženio Klotildom rođ. Jelačić od Bužima, koja mu je u miraz donijela dvorac Hellenbach. Njezinom udajom dvorac u Mariji Bistrici ušao je u vlasništvo baruna koji se 1866. godine s obitelji preselio u Mariju Bistricu. Inače, dvorac je u drugoj polovici 18. stoljeća sagradio grof Petar Sermage, suprug grofice Keglević, a kasnije tek ženidbenim vezama postaje vlasništvom grofova Jelačića od Bužima.

Fotografskih albuma i izložbe sigurno ne bi bilo da nije bilo vrijednih ruku dviju plemkinja, koje su se bavile i amaterskim fotografiranjem. Riječ je o Giselli von Hellenbach i Elizabeti od Trakošćana (1881.-1962.), od milja zvanj "teta Madi", obiteljske prijateljice Hellenbachovih, čija uokvirana fotografija iz 1927. stoji na glasoviru u salonu dvo-

biciklu. A uz pomoć oca s kamerom u ruci krenula je i na položaje tijekom velikih vojnih manevara potkraj kolovoza 1900. u Kominu, Bisagu i Breznici.

Od Bisaga do Zagreba

Kako spominje muzealac Šterk, godine 1904. život Elizabete Drašković odvijao se između dvoraca u Bisagu i Pejačevićevih u Našicama, gdje je živjela njezina prijateljica Dora Pejačević. U kasno ljeto 1906. boravila je kod Pavla III. Draškovića na njegovom imanju u Velikom Bukovcu, a njena se putovanja prate posredstvom fotografija koje je snimala. Tako je u Bukovcu nastao Lissin portret, zapravo portret Elizabete Erdödy. A početkom 1908. godine na Gornjem gradu u Zagrebu fotografirala je Julija Jelačića od Bužima, u današnjoj Basaričekovoj ulici.

Elizabeta Drašković često je boravila u Zagrebu, pa je 1911. i 1912. pohađala i privatnu školu crtanja akademskog slikara Tomislava Krizmana, koju polazi i prijateljica joj Anka Krizmanić. Bila je i polaznica kirurškog tečaja 1917. u Bolnici milosrdnih sestara u Vinogradskoj ulici u Zagrebu. Ukratko, Elizabetine fotografije dokumenti su cijelog jednog stoljeća. Posljednja fotografija snimljena je na njezin 81. rođendan, 1961. godine u njeznoj kući u Zagrebu.

Željko Slunjski

Elizabeta Drašković snimljena 1902. u dvorcu Bisag

Počinje nova likovna sezona u Galeriji "Zlati ajngel"

Ella Fleš u svom privremenom ateliju s varaždinskim slikarima Živkom Toplakom (lijevo) i Darkom Sačićem

Portreti Elle Fleš

Varaždinska Galerija "Zlati ajngel" svoju novu likovnu sezonu počinje već ove subote, 22. kolovoza, otvaranjem pomalo neobičnu izložbe pod naslovom "Varaždinci". Na toj će izložbi akademski slikarica Ella Fleš predstaviti crteže nastale za svoga boravka u Varaždinu u veljači ove godine.

Akademski slikarica Ella Fleš već tridesetak godina živi između Vancouvera u Kanadi i Vela Luke, a putujući i diljem svijeta posebnu pažnju posvećuje crtežima ljudskih likova. Tako se krajem prošle zime zadržala desetak dana u Varaždinu i tom prigodom portretirala niz naših sugrađana, bez posebnog odabira ili primjene nekih zadanih kriterija, osim samo njoj poznatih i uočenih karakteristika pojedinih por-

tretiranih osoba, zabilježenih u osnovnom crtežu.

Radeći u "spomen ateliju" akademskog slikara Pavla Vojkovića u Hrvatskom narodnom kazalištu u Varaždinu, tako je umjetnica zabilježila pedesetak karakterističnih likova. U međuvremenu, nastalo je i nekoliko crteža varaždinskih veduta koje je, kao što nam je izjavila, mogla zabilježiti promatrajući ih kroz prozor ili s balkona svog privremenog ateliera u kazališnoj zgradi. Po odabiru akademskog slikara Darka Sačića, voditelja Galerije "Zlati ajngel", na izložbi će biti predstavljeno dva-desetak najzanimljivijih crteža. Treba pripomenuti da će ovaj put otvorene izložbe biti u subotu, umjesto kao dosad (u petak), a također umjesto večernjeg termina otvorenje će se upriličiti – točno u podne!

Naime, izložba je ujedno i dio programa ovogodišnjeg *Spancirfesta* koji, naravno, ima i svoju specifičnu satnicu. A tko zna, možda bi taj termin uoči subotnjeg objeda mogao biti i češće korišten!

Vrijedi istaknuti da Galerija "Zlati ajngel" ima već praktično popunjene sve termine za novu sezonu, u kojoj će predstaviti niz uglednih domaćih likovnih umjetnika. Tako će nakon izložbe Elle Fleš, koja će biti otvorena do 30. kolovoza, uslijediti izložba slika, crteža i grafika Kreše Hlebeca, akademskog slikara iz Čakovca, a zatim će svoje skulpture izlagati Mirko Zrinščak iz Rijeke. Do kraja 2009. Varaždinci će moći vidjeti izložbu modne fotografije Željka Koprolčeca iz Zagreba, dok Mario Caušić iz Osijeka dolazi s multimedijskim projektom, a Bojan Šumonja iz Pule izlagat će svoja najnovija ulja na platnu. I.Vrbanić

Kraljica športa

klOpOtec

Obično ne pišem o športu, kajti nigdar se z njim nisam puno bavil, ako se ne računam ono kaj sam naganjal krpenjaču po livadi, a v srednji školi za vrijeme fiskulture moral bežati pedeset metrov ili skakati pol metra vu vis. Ali, vu nedelju na večer opalo mi je na pamet - pisati o atletiki.

Zakaj? Gledim televiziju i na več kanalov skoro celo popoldan i na večer prenosiju Svetsko prvenstvo v atletiki, kaj se održavle vu Berlinu. I one kaj bežiju sto metrov i one na dvajsti kilometrov brzo hodiju, da ne nabrajam dale. Tu i tam vidiju se tribine, a na njima vse puno gledalcov. Čak i na punim vulicama, gdi se bežal maraton, mase ljudi navijaju i pleščeju trkačima.

Gledim, pak si premišlavljam kak smo i mi vu Varaždinu pred dvajsti dana imali otprto Državno prvenstvo Hrvatske v atletiki. Negdi sam prečital da je nastupilo vu dva dana prek 250 atletičarov i atletičarkih z Hrvatske, i još pet držav. I bilo me je sram gledeč našu domaču televiziju. Ali ne zbrogradi teelevizije, nego zbog toga kaj je na tribinama na našem liepom "Slobodinom" stadionu bilo

tak, po priliki, dvajsti - a mort i tridesti - gledalcov?!

Zato se pitam: Gdi su sad nekakšni novi Varaždinci, gda se zmislim kuliko nas je negda bilo na atletiki? Na onim starim drvenim tribinama skoro je bilo vse puno. Je li moguće da mlade atletika baš ništ ne zanima? Ako se več ne baviju z njom aktivno, onda bi bar mogli dojt gledati one Varaždince kaj se letima treniraju da bi bili čim bolši, da bi mort postali i prvaki. Čak gledalcima ništ ne znači kaj su naši dečki i puce klupski prvaki države vu atletiki, pak se onda tu i tam malo zmislimo i na njih...

Meni se zaprav vidi da problem počne več vu škola, kajti se profesori fizičkog, tjelesnog ili kak se več ne zove dotični predmet, baš i ne trgaju propagirati atletiku, a med đakima iskati nove atletske snage, ostale pak nafčiti da je to "kraljica športa". Na žalost, denes se mladi, zbog radi velikih penez, zanimaju samo za on šport gdi dvajsti i dva vuru i pol naganjaju kožnatu loptu i na koncu se puno put razideju da se i ne zna ko je bolši, jerbo su pozabili da se loptu v gol mora fteknuti...

A treba samo malo prelistati po poviesti varaždinskoga športa pak bi se vidlo da

su njegovomu razvoju negda najviše donesli baš profesori fiskulture, posebno oni gimnazijski. Donesli su vu Varaždin i rukometa, i nogometa, i atletiku. Naše cure hitale su diska i kuglu kaj se vse prašilo, a jen moj školski prijatelj, slabašni dečec vu pučkoj školi, posle je počel hitati kladivo tak dalko da je odletelo ravno do - Olimpijade! Mogel bi toga još nabrajati, ali mort bute o tomu imali priliku nekaj više saznati vu Muzeju športa...

Je, ali i Muzej športa moremo postaviti - nakon kaj se dogovorimo gdi bi trebal biti. Ako se prije eksponati, kak se to veli, ne razneseju. A dobar del se je npr. poviesnih športskih fotografij, već raznesel, kajti navek netko na njima najde svojega strica, dedu ili kakšnu drugu rodbinu.

Usput rečeno, nismo zabavad dobili stadiona "Sloboda", koji je i delan baš za atletiku, vu prvomu redu, onda gda je bila Jupea. Valda smo gda i zaslužili, jerbo smo negda i nekaj više držali do atletike...

Har KlOpOtec